

500 ÉVE REFORMÁCIÓ

Erdélyi Református Kalendárium

2017

REFORMÁTUSOK A NAGYVILÁGBAN

90 éves a Franciaországi Magyar Református Egyház

Az Erdélyi Helikon egyik megte-remtőjét és vezető egyéniségét, neves írónkát, Kuncz Aladárt Franciaországban érte az első világháború kitörése. Túszként – ellenséges állam honpolgáráként – harmincnál több magyar tár-sával együtt 5 évig gyötrődött az Atlan-ti-óceán partján-szigetén Noirmoutier, majd Ile d'Yeu internálótáborban, egy lerobbant és régóta nem lakott erődít-ményben. Fogságélményeit megörökítő regénye és remekműve, a *Fekete kolostor* 1931-ben jelent meg. Onnan tudjuk meg, hogy rabságának második karácsonyán 1915-ben a vár egyik szobájában közös erővel templomot alakítottak ki. Ünnepi alkalmakkor vallásos énekük a himnusz volt. Ellenállhatatlan sodrású „feljegyzéseiben” aztán rendkívüli egyszerű-séggel, de hatalmas erővel idézi fel az idegengyűlölködésnek kiszolgáltatott, büntetőtáborba hurcoltak szenvedéseit, a rabok erőszakosan beszűkített elve-szejtő és félelmetes iszonyattá torzuló világát. Mentsége a keresztyénsége és megértő humanizmusa az iránytűje, ill. menedéke, amely megóvja minden dur-va elfogultságtól, általánosítástól. Ez teszi lehetővé, hogy rabtartóinak egyik-másikában meglássa az embert. A tús-zok között más vallásúak is voltak, akik eljártak a helység katolikus templomába hajnali misékre, és ott lelkigondozásban részesülhettek a háborús körülmények-nek megfelelően.

Az első világháború utáni politikai és gazdasági válságban nemcsak Magyar-orzágról, hanem a környező utódállá-mokból is elvándorlók tömegei jutottak Franciaországba. Számuk a húszas évek közepén 70-80 ezerre nőtt, majd tovább-vándorlásuk és visszaköltözésük folytán a harmincas évekre megfelelővé vált. Az akkori migránsok Párizsban és környé-kén, az észak-franciaországi bányák és a szövetgyárak közelében telepedtek le, de eljutottak és otthonot teremtettek Dél-Franciaországban is. Arról, hogy hány volt közülük református vallású, nincse-nek adataink, de a gyülekezeti életet igényelő adatokból következtetve számosan lehettek.

Egyház születik

A franciaországi magyar református szórványgyülekezeti élet szervezése Pá-rizsban a református egyház segítségével kezdődött az 1924/1925-ös tanévben a teológián ott tanuló két erdélyi ösz-töndíjas szolgálatával. Csekme Ádám az északi Pas-de-Calais megyében, Patay Lajos pedig Párizsban a franciaországi református egyház által erre a célra fel-ajánlott templomokban magyarul elő-ször 1925-ben tartott istentiszteletet. Csekme Ádámot a Központi Evangéliumi Egyesület – Société Centrale Evangélique még ugyanazon év őszén a magyarok lelkigondozására alkalmazta. A fiatal lelkipásztor már beiktatása előtt bibliá-kat, hittérítő szórványgondozói anyagot

kért Baltazár Dezső tiszántúli református püspöktől és a párizsi magyar nagykövetségtől, segítőtársakat hívott maga mellé. Így került sor 1926 nyarán Rigall János hitoktató lelkész hosszabb szórványszervezői útjára, Párizsban pedig ösztöndíjas teológusok szolgáltak, Péntes Sándor presbiter pedig rendszeresen ígét is hirdetett. Felfigyelve a franciaországi magyarok gyülekezetszervező erőfeszítéseire, a Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje elérte a Magyar Vallás- és Közoktatási Minisztériumnál, hogy 1927. november 1-jétől havi 400 pengő állásfenntartási rendkívüli állami segélyben részesüljön a párizsi magyar református szórvány. Ez a Franciaországi Magyar Református Egyház születésnapja még akkor is, ha 1934-ben

került a hivatalosan bejegyzettek egyházi törvénykönyv szerinti szabályozása alá. Anyagi támogatását később a magyar Külügyminisztérium is kiegészítette. Az 1930-as években ilyenformán Lensben és Párizsban egy-egy lelkész, Lensben, Roubaix-ban és Párizsban egy-egy szórványgondozó létét biztosította a magyarországi állami forrás.

**Szórványszervezés
anyanyelvi oktatással
és iskolai gyermekétkeztetéssel**

A két világégés közt, erejüket nem kímélve, nekiláttak a lelkészek művelődési és társadalmi munkával a szórványépítésnek és gyülekezetszervezésnek. Kezdeményezték a hívek nyilvántartását, folyamatos lelkigondozást, családláto-

Szt. Esprit kollégium (1938)

Református Missziói Egyházat. Sajnos a mostoha körülmények miatt és a változó szolgálattevőkkel aligha lehetett folyamatos a lelkészi munka végzése. Javulást 1932–1941 között Dóczi Antal, Kiss Zoltán és Hőgye Mihály szolgálata hozott, de amikor az utóbbi Németországba távozott, a lenti pásztori állás 1942-től betöltetlen maradt, pedig 1937-ben innen terjedt ki Belgiumra az ottani szórványszervező munka.

Az embermentő lelkipásztor

Párizsban, 1925-ben 60 család tartott kapcsolatot a magyar református egyházzal. A hívek száma az egymást váltó igehirdetők mellett is megháromszorozódott. Mester János hat évig volt a gyülekezet lelkipásztor, 1929-től véglegesítették a gyülekezetben. Havonta megjelenő gyülekezeti lapot indított Em-

lékeztető címmel. Ebből nőtt ki a Párizsi Magyar Reformátusok Lapja. A kiadvány az egymástól távol élő, többnyire szegény sorsú szórványmagyarok összetartás-tudatának ápolásáért volt jelentős.

Utódja, Kulifay Imre lett a párizsi reformátusok lelkipásztor 1934. szeptember 1-jétől 1986. május 22-én bekövetkezett hirtelen haláláig. Az egy évvel korábban elhunyt, társadalmi nővérként mellette dolgozó feleségével együtt felpezsdítette a Párizsi Magyar Református Misszió életét. A 24 tagú presbitérium segítette munkájukat, havonta tartott megbeszéléseket, átlag százan vettek részt a vasárnapi istentiszteleteken. A szegények segélyezésére 1939-ben 2000 frankot fordíthattak az önkéntes egyházfenntartói járulékokból. Létrehozták a református nőegyletet, a református

leánykört. Kulifay Imre vezette a protestáns egyetemi hallgatók bibliatanulmányi összejöveteleit, évente felkereste a dél-franciaországi Lyonban és Grenoble városában a magyar reformátusokat, ahol istentiszteletet tartott, és úrvacsorát osztott.

Örömmel nyugtázandó az ökuméné áldásos gyakorlása is, mely ft. Ruzsik Vilmos atya vezetésével a Magyar Római Katolikus Egyházközösséggel testvéri egyetértésben nyilvánult meg. Nemcsak az igehirdetés közösségét oszthatták, de gyakorlati megoldások kölcsönös felkutatásában is szorgoskodtak, ilyen volt a lelkészi hivatal és lakásszerzés, közös ifjúsági bibliaórák, felekezeten felüli összejövetelek szervezése és áldozatkész asszonytestvérek segítségével a közös szeretetvendégségek rendezése.

Kulifay Imre *Helytállásért magyar embermentő* posztumusz elismerő oklevelet kapott a világ népeinek magyar igazai köszöntésére 2012-ben a humán napja ünnepélyén a budapesti holokauszt-emlékközpontban. Kulifay nagytiszteletes saját és felesége élete kockáztatásával hivatalos magyar papírokat állított ki. Manapság ez igen hősi cselekedet akkortájt nagyon veszélyes állásfoglalással járt. Miért? Nyilván Isten előtti embertárs megbecsüléséből, Isten dicsőségére, személyes keresztyén meggyőződésből döntött így, amelyben emberszeretete és segítőkészsége vezérelte. A kitüntetés kezdeményezője a gondnokasszony volt azzal az 1927-től 1947-ig áttérő 130 zsidó családról szóló kimutatással, akik az egyházi nyilvántartásban szerepeltek. A

párizsi magyar református egyház történelme a mai napig meglevő anyakönyvben szunnyad, az áttértek lajstromában pedig a zsidó családoké is. Furcsa, hogy erről soha senki nem beszélt, erről nem szól írásos történelem, sem nyomtatott bizonyítékok felkutatása nem sikerült. Feltehetőleg azért, mert mindent megsemmisítettek. A második világháború előtt, alatt és után is felelősen és óriási erőbevetéssel foglalkozott a zsidó és politikai menekültekkel, ill. a hadifoglyokkal. Így több mint 3000 magyar hadifoglyot mentett meg Belgiumból és 31 600 Franciaországból. Megszervezte a hazaszállítást, és ellenőrizte a végrehajtást. Ennyi embert sikeresen visszajuttatott a családjának és annak a Magyarországnak, amely indokolása szerint nem állt háborúban Franciaországgal! Hasonlóképp segítette a menekülőket az 1956-os forradalom idején is. Tetteinek magyarországi hivatalos elismerése még várat magára.

**Kényszerű önállósulás:
az Állami Egyházügyi Hivatal
áldatlan tevékenysége**

A magyarországi kommunista hatalomátvétel 1947 októberétől megszüntette a franciaországi reformátusok segélyezését is, így az Európa-szerte a szórványban élő magyar református egyház tagjaival együtt 1957-ben Párizs is kényszerűségből önállósult. Az Egyházak Világtanácsa anyagi támogatásával 1966-ig még átmenetileg biztosították a helyben szolgáló lelkész megélhetését. De ennek megvonásával ellehetetlenült a lét, mivel a párizsi reformátusok kép-

telenek voltak az anyagiak előteremtésére. Töretlen hittel Kulifay Imre ezért 16 esztendeig – 1982-ben bekövetkezett haláláig – heti öt napig taxisofőrként kereste kenyerét, így saját zsoldjából fedezte folyamatos egyházi tevékenységét. Halála után 1986-tól testvére, Kulifay Gyula lelkipásztor beszolgál az árván maradt párizsi gyülekezetbe. A németországi Düsseldorfban nyugdíjasként élő lelkész és felesége közbenjárására (aki a Rajnai Egyház Szeretetszolgálati Szervezete – Diakonisches Werk im Rheinland egykori tisztviselője volt), átmenetileg vállalták a gyülekezet gondozását. Ekkor Párizs és környékén 750 egyháztagot tartottak nyilván, és a skót nemzeti egyház templomában, a hónap első vasárnapján máig élő hagyományként tartották istentiszteleteiket. Drótos Árpád párizsi ösztöndíjas debreceni papnövendék előbb az idős lelkész házaspár segítségére volt, majd 1987-től segédlelkészként és 1990-től 1996-os New York-i távozásáig beiktatott lelkészként szolgált. Párhuzamosan Kutasi András francia szolgálatban álló magyar református lelkész is szervezett egy párizsi magyar gyülekezetet, de a lelkész távoztával ez a kilencvenes évek közepén megszűnt.

Két évtizedes pusztai vándorlás helyben lakó lelkész nélkül

A párizsi gyülekezet 1997-től napjainkig helyben lakó lelkész nélkül él és működik. Élni akarását bizonyítja a világi előjárói szervezőmunkája, Heddadné Nagy Anne-Marie gondnokasszony és a presbiter társai tevékenysége, akik a gyülekezeti élet mozgatói. Havonként váltakozó 10

országból meghívott magyar református nyugat-európai, ill. Kárpát-medencei vendég igehirdetők száma hovatovább tekintélyes 200 körüli. Büszkén dicsekedhetnek, hogy a helyben lakó pásztor nélküli gyülekezetben egyetlen istentiszteleti alkalom sem maradt el az elmúlt 2 évtizedben. Minden hónap első vasárnapján magyarul hangzik Isten ígéje a francia St Esprit (Szentlélek) református templom bérelt helyiségében. A vendéglátó gondnokasszony és családja nemcsak a házigazda kötelességét és a költségvállalás örömeit teljesíti, de idegenvezetőként is kalauzolják mind az egyedül, mind párosan érkezőket. A növekvő gyülekezeti közösség olyan 100 körüli, de továbbra is igére szomjas, közöttük van a Párizsban turistáskodók, ideiglenes munkavállalók vagy éppen a magyar állam diplomáciai és a magyar intézetek képviselői, de a tőzsgárda gyakran a fővárostól távolabb lakó ingázókból áll. Évenként féltucatnyi keresztelezésre kerül sor, olyan ünnepélyre, mely a jövő igényét kívánatos vetületben jellemzi, akárcsak az ismételt növekvő számú konfirmandus, akik vallástétele az öntudatosodó ifjú nemzedék felekezeti vállalására utal. A nemzeti öntudat ápolása természetesen nemcsak a lelkesedésben nyilvánul meg, hanem szerény anyagi teherviselésre is büszke református közösség, melyet 2009 óta támogat a generális konvent évi 5 alkalommal útiköltségfedezettel küldött vendéglelkész személyével. Maradandó gond az emberekkel való foglalkozás és a folyamatos lelkigondozás, hitoktatás és hitéleti nevelés, egyszóval az utánpótlás kinevelése.

Konfirmáció a párizsi gyülekezetben

A jövőkép

Szeretnénk biztonságban érezni jövőnket, ha Isten úgy rendelkezett felőlünk, nem feledve, hogy a 2017-ben 90 éves – mai nevén – Franciaországi Magyar Protestáns Református Egyház továbbra is létezik, volt és lesz mindaddig, amíg akadnak, akik tovább viszik a zászlót. Voltak mélypontok a múltban is – de Isten kegyelméből íme élünk és vagyunk még akkor is, ha erőtlenül küzdünk. Mert sokan nem kívánják létünket tudomásul venni pl. a diaszpóratanács, reformáció-emlékbizottság, sőt koholmányokkal is támadnak.

A nevek felsorolása nélkül köszönet elsősorban azoknak a lelkészeknek, akik önfeláldozó sorsközösséget vállalnak a párizsi reformátusokkal, és ismételt szolgálattelésre érkeznek. Továbbá a párizsiaknak, akik áldozatos vendéglátóként, időt és anyagiakat nem kímélve, otthonaikat és pénztárcájukat megnyitják. Köszönet mindazoknak, akik keresztyén reménységgel és kálvinista konoksággal nemzeti öntudatuk bizonyítására zsol-tárénekléssel dicsérik az Urat, mert nagy dolog, hogy anyanyelvünkön szól az ige Párizsban.

**Heddadné Nagy Anne-Marie
és dr. Békássy N. Albert**

Tartalom

Előszó helyett (Szász Károly).....	3
Naptár	4
Mennyei kenyér (Sógor Árpád).....	5
HASZNOS TUDNIVALÓK	
Öröknapár 1901-től 2100-ig.....	28
Gyógynövénygyűjtési naptár	29
Lépéshátrányban a helyi termék (Makkay József)	30
REFORMÁCIÓ 500	
Ortodoxként mentem, reformátusként jöttem	
Mihai Androne (Kiss Gábor, Somogyi Botond)	34
Imádkozva és dolgozva	
A reformáció hatása a gazdasági fejlődésre (Papp György)	37
Szól az ének, száll az ének Wittenbergtől fel az égnek	
A reformáció hatása az énekekre és a zenére (dr. Békefy Lajos).....	41
A magyar reformáció sajátosságai (dr. Csohány János)	46
A reformátorok és a reformáció jubileumai (Millisits Máté)	49
„A gyöngéd szívű ember, a ritka tapintatos kormányzó és finom diplomata”	
Antal János püspök élete és munkássága.....	53
REFORMÁTUSOK A NAGYVILÁGBAN	
90 éves a Franciaországi Magyar Református Egyház (Heddadné Nagy Anne-Marie és dr. Békássy N. Albert)	57
Az edmontoni Kálvin Magyar Református Egyház (dr. Pungur József)	64
Harc a végeken	
A brisbane-i és Gold Coast-i magyar református egyház története (Kovács Lőrinc)	65
Magyarok a fővárosban:	
a canberrai református gyülekezet (P. K.).....	70
Élő és gyarapodó közösség	
A melbourne-i magyar református gyülekezet (Dézsi Csaba).....	72
Az Istentől kapott nyelv megtartása	
Magyar reformátusok Sydney-ben (Péterffy Kund)	76

TARTALOM

JUBILEUM

Örömhír a fáradt lelkeknek	
470 éves a sepsiszentgyörgyi vártemplom (Bucsi Zsolt Tamás)	81
Templomépítés fejedelmi segítséggel	
340 éve épült a szentgericei Isten hajléka (Batizán Attila)	84
Viszontagságos évszázadok	
300 éves az aldobolyi templom (Vinczi Botond)	88
Kőbe vésett teológia	
290 éves a marosvécsi templom (Benkő Mihály)	90
A megmaradásért való küzdelem ideje	
200 éves a magyarkapudi templom (Horhát Miklós)	94
Mindenen rajta tartja szemét az Úr	
200 éves a szászrégeni gyülekezet (Demeter József)	96
Citerával dicsérni az Urat	
170 éves a mezősámsondi templom (Sikó Csaba Domokos)	99
Miért nem égnék az emberi lelkek?	
160 éves a sepsiszentgyörgyi szemerjai templom (Incze Zsolt György)	101
Reformátusok a Csíki-medencében	
130 éves a csíkszeredai gyülekezet (Breier Ingrid)	104
Én telvelek vagyok minden napon	
130 éves a vadasdi templom (Jakab Viktor)	108
Gyarapodó gyülekezet a hegyen épült városban	
130 éves a györgyfalvi templom (Antal Csaba)	111
Ember tervez, Isten végez	
130 éve épült a kajántói templom (Móra László Tibor)	115
A hit és templom központi szerepe	
130 éves a várkudui templom (Lapohos Attila)	119
Egykori anyaegyházközség, ma szórványmissziós egyházközség	
120 éves a feketelaki templom (Hideg István)	122
Istenre bízott álmok	
110 éves a küküllőpócsfalvi templom (Keszeg József)	124
Nem csak kenyérrel él az ember	
90 éves a székelyabodi templom (Szilágyi Tamás)	126
Volt egyszer egy November 7	
70 éve épült a marosvásárhelyi felsővárosi imaterem (Szabó László)	128
Árpád-kori gyöngyszem: a széki református templom (Sallai Márton)	132
Életképek az Írisz-telepről	
60 éve épült fel a Kós-templom (Farkas László)	136
Harminc éve anyásították Fickót	
20 éve épült a parókia (Béres András)	139

TARTALOM

Álmok álmodói és ifjak látása	
25 éves a Reménység Háza (Ménessy Miklós).....	142
Kevesen, de lélekkel	
10 éves a berkenyesi templom (Somogyi Botond).....	144
MÚZSÁK KÖRÉBEN	
Beethoven és Schubert találkozása (Oláh Mátyás)	147
Remekművek megrendelésre is	
200 éve született Arany János.....	151
Erdély Kazinczyja és az Erdélyi Nyelvmívelő Társaság	
200 éve hunyt el Aranka György (Oláh Csilla)	155
A zuglói szobrászfejedelem	
80 éve hunyt el Zala György (Millisits Máté)	158
A székelység népdalkincséről	
50 éve hunyt el Kodály Zoltán (dr. Almási István)	161
Az értékteremtő erdélyi polihisztor	
40 éve hunyt el Kós Károly (Millisits Máté)	166
Nyelvi humor – Nyelvi játék	
évfordulós ünnepeltjeinkhez kapcsolódva (Zsigmond Győző)	169
Hihetetlen H.....	174
Hogy hívják?	175
ALFA ÉS ÓMEGA	
Találékony magyarok (Lackfi János, www.litera.hu)	177
A korszerű akkumulátor feltalálója	
180 éve született Farbaký István (1837–1928) (Cúth János)	180
A lapos tévéképernyő és a „sötétben látó” felvevőkamera feltalálója	
120 éve született Tihanyi Kálmán (1897–1947) (Cúth János).....	181
A hangosfilmfelvevő és vetítógép feltalálója	
100 éve hunyt el Demény György (Cúth János).....	182
Az oltókészülék és az úszószivattyú feltalálója	
60 éve hunyt el Szilvay Kornél (1890–1957)	184
HÁZI PATIKA	
Az immunrendszer fiatalítója?	
Az antioxidánsok egészséges és káros hatásáról (dr. Sipka Sándor).....	186
Az egészségtelen ételek irányába	189
Házi kenceficék, kézműves termékek, bioboltok (Simon Virág).....	190

TARTALOM

SZABADIDŐ

Gudbrand Gregersen: viking paraszt és magyar nemes 170 éve érkezett a norvég bevándorló a Kárpát-medencébe	194
Az első magyar orvosnő 170 éve született dr. Hugonnai Vilma (dr. Ábrám Zoltán)	199
Az elpusztíthatatlan Zsazsa (Nánó Csaba)	201
Akiből csak egy volt Hetven éve született Máté Péter (Nánó Csaba)	203

REJTVÉNYEK

Rejtvények (Zöld György).....	206
Sudoku	214
Sakkínyencség körítéssel (Szerkesztette: Vajnár Ilona).....	216

VICCEK

Hogy hívják?	217
Idézetek iskolai dolgozatokból.....	218
A nagyon jó karikatúra nem nevette, hanem megdöbbsent Beszélgetés Léphaft Pál délvidéki újságíró-karikaturistával (Somogyi Botond).....	221

SPORT

Az olimpiai bronzérmes református lelkipásztor 45 éve hunyt el Kóczán Mór (Millisits Máté)	227
Szárazföldi világcsúcs a vizes világbajnokságon (Somogyi Botond).....	230